

„A Magyar Rádió végre magyar!”

Dr. Fábián Tibor okl. villamosmérnök

2020 májusában ünnepeljük a Magyar Rádió újjászületésének 75. évfordulóját. Vitaindítóként megkíséréljük az ezt megelőző és követő események leírását, az adás lefolytatásának rekonstrukcióját a korabeli források alapján, mert „Hinni kényelmes. Tudni hasznos. Kételkedni szükségszerű.” (Balla D. Károly író)

1945 hírközlésének krónikája

Január 16. A Magyar Rádió épületét elfoglalták a szovjet csapatok.

Január 20. Hazánk Ideiglenes Nemzeti Kormányja Moszkvában a szövetséges hatalmakkal megkötötte a fegyverszüneti egyezményt. Az egyezményben a magyar fél elismerte a trianoni határokat, az összesen 300 millió dolláros jóvátétel fizetési kötelezettségét és a náci Németország elleni harchoz nyolc magyar hadosztály fegyverbe hívását vállalta. Az egyezmény betartását Vorosilov tábornok által vezetett Szövetséges Ellenőrző Bizottság (SZE) ellenőrizte.

Január 20. Budapest polgármestere megbízta a rádiós előélettel rendelkező, ekkor még kiscsapatárti *Ortutay Gyula* néprajzkutatót, politikust a Magyar Rádió és Telefonhírmondó Rt. (MRT) valamint a Magyar Távirati Iroda (MTI) vezetésével.

Február 2. A posta dolgozói kiépítették az első távbeszélő vonalat a józsefvárosi Kun utca tűzoltó lak-tanyájában berendezkedett szovjet városparancsnokság és Budapest polgármestere között.

Március 3. Debrecenben az Ideiglenes Nemzeti Kormánytól Ortutay megkapta a rádiózás és a hírszolgálat megszervezéséhez szükséges felhatalmazást. Budapesten a Nádor utcában megalakult a Honvédelmi Minisztérium Katonapolitikai Osztályának Nyilvántartó Alosztályán belül az a 15–20 főből álló Rádiócsoporthoz, amely szabvány műsorvevő-készülékek segítségével megkezdte a diplomáciai szolgálatok, hírgyűnkészek és postai rádióállomások adásainak lehallgatását.

Március 9. Ortutay kérelmet nyújtott be a SZE-hez a rádiózás megkezdésének engedélyezésére vonatkozóan.

Március 28. Az MRT és az MTI közös Sándor utcai (ma Bródy Sándor utca) székházában a Ke-

1. ábra

reskedelmi Minisztérium, a Postaigazgatóság és a rádiógyártással foglalkozó vállalatok képviselőinek értekezletéről felvett jegyzőkönyv szerint Ortutay, az értekezlet elnöke tájékoztatásul közölte, hogy „a háború tartama alatt Oroszországban is csak fix hangolású vagy vezeték nélküli készülékekkel hallgatható a lakosság. Kivételt képeznek a vezeték nélküli személyek. Debrecenben is az a helyzet, hogy jelenleg csupán a kormány tagjai és a Fegyverszüneti Bizottság magyar elnöke tarthat és használhat készüléket. Az elnök és a kereskedelmi miniszter megbízottja tárgyal az illetékes orosz hatóságokkal, ennek eredményeképpen ezek nemcsak megengednők, hanem kívánatosnak is tartják, hogy fix hangolású készülékek, valamint szabadtéri hangszórók berendezések készüljenek és kerüljenek elhelyezésre, természetesen azonban mindenekelőtt való egy minél nagyobb erősségű, a régi Budapest I. hullámhosszán működő

adóállomás felállítása.” Az értekezlet bezárása után a Siemens és a Telefunken gyár képviselői kinyilvánították, hogy „rendelkezésre állnak a szabadtéri megafonok közvetítőállomások felállítását illetően” [Gáspár].

Március 29. Az MTI Zürichből származó jelentése szerint a Szálasi-kormány rádiója, mely 1944 végéig Mosonmagyaróváron működött és „Rádió Magyarország”, ill. „Csak azért is Rádió Budapest!” néven jelentkezett, végleg elhallgatott. A visszavonuló katonai alakulatok ekkor robbantották fel az adótornyát, berendezését nyugatra hurcolták.

Április 15. A Rádió műszaki osztályának dolgozói Budapest hét különböző pontján – Blaha Lujza tér, Nemzeti Múzeum kertje, Liszt Ferenc tér, Erzsébet tér, Szent István tér, Ferenc tér, Sándor utcai székház – megkezdtek a korabeli szóhasználattal megafonnak nevezett tölcseres utcai hangszórók felszerelését. Az 1. ábrán a Rádió székházára szerelt megafon fotója, a Magyar Nemzeti Digitális Archívumban található.

Április 27. Svábhegyről, a Cédus és a Felhő utca sarkán lévő telefonközpontból megindultak a próbaadások az ott épségben maradt, egykor a csepeli állomáson működő, a háború alatt pedig légoltalmi szükségadóként funkcionáló, telefonia üzemmódban kb. 400 W-ot „tudó” Telefunken adóval. A huzalantenna és a svábhegyi templom tornya és a Cédus utcai Tűzörség épülete között feszítették ki.

Április vége. A Sándor utcai székházban üzembe helyezték az első újjáépített stúdiót és az erősítő helyiséget. Lemezre rögzítették többek között a rádió új szignálját – *Te vagy a legény, Tyukodi pajtást!* –, a Rádiózenekar által *Ferencsik János* vezényletével előadott zeneműveket. A felvételhez szükséges vágóberendezést a Durium hanglemeggyár adta kölcsön.

Május 1. Déli 12 órakor Budapesten „megszólt a rádió”. A harangszó és a „Te vagy a legény...” kurucnóta első, tárogatón megszólaló akkordjainak elhangzása után az ünnepi köszöntő első mondata „A Magyar Rádió végre magyar!” volt. A visszaemlékezések szerint a svábhegyi adó műsorát a Petőfi Sándor utcai Főposta épületének tetejére szerelt antennával vették, s innen továbbították a felerősített hangfrekvenciás jeleket Pest közterületein felszerelt megafonokhoz.

Május elsején kezdte meg részleges üzemét az Erzsébet-, a Lágymányos- és a Belváros-távbeszélő központ is. Megindult az ország tisztántúli részével, valamint a Dunántúl néhány településével a távíró- és interurbán távbeszélő forgalom. A szolgáltatást az MTI jelentése szerint csak a kormány, a kormányzati szervek, a politikai pártok és a szakszervezetek vezetősége vehette igénybe.

Május 17. A műsorok sugárzását a belvárosi Főposta épületében felállított 1,25 kW-os adó vette át. Az adót még 1944 végén Kolozsvárról hozatta vissza a Posta, és miután Zakariás Jánosnak köszönhetően a Posta Kábelhivatal Páva utcai pincéjében elrejtve átvészelte a rombolást, tervrajzok nélkül is sikerült üzembe helyezni.

Május 19. Az MTI késő délutáni kiadásában közölte, hogy a SzEB feloldotta a rádióhallgatási tilalmat. Az MRT a tilalom feloldásáról egy nappal korábban értesült.

Május 26. Az MTI a 23. sz. közleményében hivatalos tájékoztatást adott ki a rádiózás engedélyezéséről. „A belügyminiszter utasítást ad az összes alája tartozó szervezetnek, hogy az ott őrzött rádió-vevőkészülékeket június elsejétől igazolt beszállítóknak adják ki. ... Mindenki, akinek rádió-vevőkészüléke van, köteles nyolc napon belül az illetékes levélkézbesítő postahivatalnál, vagy pedig bármelyik levélkézbesítőnél rádió-vevőkészülékének üzemben tartására jogosító engedélyt kérni. Az engedélykirat kiállításáig is jogosult a készülék tulajdonosa vevőberendezését azonnal üzembe helyezni. Ha azonban nyolc napon belül nem kér engedélyt, akkor ez a ténykedése orvhallgatásnak minősül és a fennálló rendelkezések szerint eljárást indítanak ellene.”

Június 1. Megalakult az MRT, az MTI, a Magyar Filmiroda, a Magyar Országos Tudósító és a Magyar Hirdető Iroda összevonásával

a Magyar Központi Híradó Rt. (MKH), melynek vezetője Ortutay Gyula lett. Az alapszabály szerint nem csak a rádióállomások létesítése és üzemeltetése volt az MKH feladata, hanem az akkor még nyugaton is kísérleti állapotban lévő televízió meghonosítása is.

Június 2. Az MTI közleményben tudatta: „A magyar Rádió június 3-án, vasárnap déli 12 órakor kezd meg újra műsoradásait. Amíg a hallgatás lehetősége nem volt meg, a Rádió kénytelen volt hangszóróin keresztül hírközlésre szorítkozni; most, hogy a Szövetséges Ellenőrző Bizottság döntése alapján a magyar kormány szabaddá tette a rádióhallgatást, a Rádió őszinte örömmel üdvözi újra hallgatóit. A tartalmas művészi műsor sugározása egyelőre mindennap 12 és 14 s 16 és 20 óra közt folyik.” Július 16-tól este 9 és 11 óra között kísérleti adások indultak Budapest I. hullámhosszán annak megállapítására, hogy az adott adóteljesít-

mény mellett meddig terjednek a rádió vételi határai.

Június 15. Megjelent a visszamenőleges hatállyal bíró A távíró-, távbeszélő- és rádiódíjszabás díjtételeinek megváltoztatása 104.051/B. 2. sz. rendelet, mely a rádióvevők használati díját június 1-től Budapesten havi 40, vidéken 20 pengőben állapította meg. Az engedélykirat kiállításakor egyszeri újjáépítési hozzájárulást is kellett fizetni: Budapesten 80, vidéken 40 pengőt. Az ócskapiacra egy használt „többlámpás” rádióért akár 10-20 ezer pengőt is elkértek. Ekkoriban a kezdő mérnöki fizetés pótlékok nélkül 1500-1700 pengő volt, egy kiló kenyeret jegyre 6-10 pengőért, „feketén” 30-60 pengőért adtak.

A 2. ábrán a szerző édesapjának augusztus 4-én kiállított rádió engedélye látható. Október 1-től a használati díj egységesen havi 100, november 1-től 600, november 16-tól 1200 pengő lett! Beindult a hiperinfláció...

Újjáépítési hozzájárulás: P 80.-
Első havi használati díj „ 40.
Összesen: P 120.

Szám: 18

ENGEDÉLY

rádióműsorvevőberendezés létesítésére és üzemeltetésére.

..... *Felician János m. titkár*
(az engedélyes neve) (lakhelye) *III.* kerület
utca (út, tér, körút) sz. *I.* emelet ajtó, jogosult
..... *rendes*

használatra egy rádióműsorvevőberendezést létesíteni és üzemben tartani.
Előfizetési díjként havonta *40* P.... f-t tartozik az engedélyes 1945. év *aug.* hó 1-től a postahivatalnál előzetesen befizetni.
Az első díjköteles hónapra járó előfizetési díjat engedélyes köteles az engedély kiadásakor megfizetni.
Ez az engedély egyúttal az 1945. év *aug.*..... hónapra befizetett díj nyugtázására szolgál.
Minden lakásváltozást a díjak beszedésére kijelölt postahivatalnál azonnal be kell jelenteni.

Ez az engedély az esetleges felmondásig, vagy visszavonásig érvényes.
Ha a posta az engedélyt visszavonja, vagy az más ok (felmondás, halálozás, stb.) miatt megszűnik, az engedélyt a díjak beszedésével megbízott postahivatalnak vissza kell adni.
Kelt: 1945. *augusztus* hó 4.

..... *Naagy Klára*
alírással. *gm*

Megjegyzés: Ez az engedély csak egy rádióműsorvevőberendezés üzemeltetésére jogosít, az engedélyes azonban egy engedély alapján saját használatára több rádióműsorvevőkészüléket is beszeresethet és készülékeit az engedélyben megjelölt helyen rendes használatra felváltva üzemben tarthatja.

1102b. sz. ny. ENGEDÉLY rádióműsorvevőberendezés létesítésére és üzemeltetésére.
1945. I. r. 150 r. = 4300 tömb à 50 drb, 1 iven 2 drb, Fm. 70-A/3. p. — 421071. Athenaeum, Bpest.

2. ábra